

รับเข้าระบบ : 5/03/2567

พิจารณา : 28/03/2567

สิ้นสุดกระบวนการ : 2/05/2567

วารสารสังคมศาสตร์วิชาการ | 15

ปีที่ 17 ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน 2567

การศึกษาแนวทางการบริหารจัดการน้ำเพื่อความยั่งยืนของชุมชน

ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลป่าตาด

อำเภอขุนตาล จังหวัดเชียงราย

The Guidelines for Sustainable Water Management Underpinning

Sufficiency Economy Philosophy of Patan Sub-district,

Khun Tan District, Chiang Rai Province.

ณัฐพงศ์ รักษงาม^{1*}

Nattapong Rakngam^{1*}

บทคัดย่อ

การศึกษาแนวทางการบริหารจัดการน้ำเพื่อความยั่งยืนของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลป่าตาด อำเภอขุนตาล จังหวัดเชียงราย มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาบริบทและสภาพปัญหาในการบริหารจัดการน้ำของชุมชน และ 2) เพื่อพัฒนาแนวทางการบริหารจัดการน้ำของชุมชนภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลป่าตาด อำเภอขุนตาล จังหวัดเชียงราย ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยโดยใช้หลักวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ทำการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักในการศึกษาโดยใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบและมีบทบาทในการบริหารจัดการน้ำภายในชุมชนตำบลป่าตาด โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้นำที่เป็นทางการและตัวแทนของประชาชนในพื้นที่ และกลุ่มตัวแทนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวม 35 คน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม แบบบันทึกประเด็นข้อตกลงการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำร่วมกันของชุมชน และการสังเกต จากนั้นจึงทำการสรุปและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาผ่านกระบวนการ เข้าใจ เข้าถึง พัฒนาตามแนวคิดศาสตร์พระราชา ผลการศึกษาพบว่า

1. บริบทและสภาพปัญหาในการบริหารจัดการน้ำของชุมชนในเขตพื้นที่ตำบลป่าตาด อำเภอขุนตาล จังหวัดเชียงราย ตำบลป่าตาดตั้งอยู่บริเวณทิศตะวันออกของจังหวัดเชียงราย มี 14 หมู่บ้าน ประชากรโดยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมมีทรัพยากรน้ำที่สำคัญ ได้แก่ ป่าต้นน้ำตอยขุนตาล แม่น้ำอิง หนองน้ำสาธารณะรวมถึงระบบประปาประจำหมู่บ้าน แม้จะมีแหล่งทรัพยากรน้ำที่หลากหลายแต่ตำบลป่าตาดยังคง

¹ อาจารย์ประจำสาขาการเมืองการปกครอง คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

Lecturer of Politic and Government Program, School of Political Science and Public Administration, Chiang Rai Rajabhat University.

*Corresponding Author's Email: Tokykungman@hotmail.com

ประสบปัญหาในการจัดการน้ำอยู่เป็นประจำ โดยสภาพปัญหาในการบริหารจัดการน้ำ ได้แก่ 1) ปัญหาน้ำแล้งและน้ำท่วมฉับพลันซึ่งมีสาเหตุจากพื้นที่ดินน้ำเสื่อมโทรมอันเป็นผลจากการบุกรุกตัดไม้ทำลายป่า ขณะที่เมื่อถึงฤดูฝนผืนดินก็ไม่สามารถกักเก็บและชะลอน้ำนำมาซึ่งปัญหาน้ำท่วมฉับพลันและการพังทลายของหน้าดิน 2) ปัญหาด้านการบริหารจัดการน้ำภายในชุมชนไม่ว่าจะเป็นปัญหาการบริหารจัดการประปาหมู่บ้าน ปัญหาการทิ้งน้ำเสียและสิ่งปฏิกูลลงในแหล่งน้ำสาธารณะที่เกิดจากกิจกรรมการใช้น้ำในบ้านเรือน และปัญหาการขาดจิตสำนึกและขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการน้ำภายในชุมชน

2. แนวทางในการบริหารจัดการน้ำของชุมชนภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลป่าตาล อำเภอนูตล จังหวัดเชียงราย ผลการวิจัยพบว่ามี การสร้างความรู้ความเข้าใจและสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์และการบริหารจัดการน้ำในชุมชนแก่ประชาชนรวมทั้งสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนโดยกำหนดให้ปัญหาการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชนเป็นประเด็นสาธารณะ (Public Issue) ผ่านการจัดทำเวทีประชาคมเพื่อให้ชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้สะท้อนสถานการณ์ปัญหา ทำความเข้าใจและหาทางออก ร่วมกันโดยมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมบูรณาการ ผลจากการการจัดเวทีสาธารณะที่ประชุมมีมติในการจัดทำ “ข้อตกลงความร่วมมือการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำร่วมกันของชุมชนตำบลป่าตาล อำเภอนูตล จังหวัดเชียงราย พ.ศ. 2566” ซึ่งมีลักษณะเป็นระเบียบหรือกฎเพื่อเป็นกรอบและแนวปฏิบัติในการจัดการน้ำร่วมกันของชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ เชื่อมโยงระหว่างครอบครัวและชุมชนในการสร้างความรู้รักสามัคคี แบ่งปันความรับผิดชอบต่อสังคมอันเป็นการสร้างความเข้มแข็งและส่งเสริมให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองตามแนวทางหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำร่วมกันของชุมชนอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การบริหารจัดการน้ำ หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชน ความยั่งยืน

Abstract

The objective of this study was to examine the context and issues in water management underpinning sufficiency economy philosophy among communities in Pa Tan Sub-district, Khun Tan District, Chiang Rai Province. The research was conducted based on the conceptual framework of His Majesty's sufficiency economy philosophy using understanding, and accessing, The researcher used qualitative research methods, selecting key informants for the study using Purposive Sampling, who were affected and played a role in water management within the community. Pa Tan Subdistrict is divided into two groups: official leaders and representatives of the people in the area. and a group of representatives from local government organizations, totaling 35 people. The tools used in the study were interviews, focus group recordings, and a form for recording issues of agreement on joint water resource management in the community and observing, then summarizing and analyzing content information through

the process of understanding, accessing, and developing according to the royal science concept. The results of the study found that

1. Context and problems in community water management in the Pa Tan Subdistrict, Khun Tan District, Chiang Rai Province. Pa Tan Subdistrict is located in the eastern part of Chiang Rai Province. There are 14 villages. Most of the population is engaged in agriculture. Important water resources include Doi Khun Tan watershed forest, Ing River, public ponds, and the village water supply system. Despite having a variety of water resources, Pa Tan Subdistrict still faces problems with water management regularly. The problems in water management include 1) droughts and flash floods, which are caused by the deterioration of watershed areas as a result of encroachment and deforestation. Meanwhile, when the rainy season arrives, the land is unable to store and slow down the water, leading to problems with flash floods and soil erosion. 2) Problems with water management within the community, whether it be problems with village water supply management. The problem of dumping wastewater and sewage into public water sources is caused by household water use activities. and the problem of a lack of awareness and participation of people in water management within the community.

2. Guidelines for community water management under the philosophy of Sufficiency Economy, Pa Tan Subdistrict, Khun Tan District, Chiang Rai Province The results of the research found that knowledge and understanding were created, and awareness of water conservation and management in the community was created among the people, as well as a process of participation of people in the community by specifying the problem of community water resource management. It is a public issue through the creation of a community forum for the community and stakeholders to reflect on the problem situation. Understand and find solutions together by integrating local government organizations. As a result of organizing a public forum, the meeting resolved to organize an “Agreement on Cooperation in the Management of Common Water Resources of the Communities of Pa Tan Subdistrict, Khun Tan District, Chiang Rai Province, 2023,” which is like regulations or rules to provide a framework and guidelines for the joint management of water by the communities. effective Connecting families and communities in creating knowledge, love, unity, and sharing social responsibility, which builds strength and promotes communities to be self-reliant according to the Sufficiency Economy Philosophy in managing the community's shared water resources, Sustainable

Keywords: Water Management, Sufficiency Economy Philosophy, Community, Sustainability

บทนำ

หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy Philosophy: SEP) เป็นกรอบแนวคิดวิถีปฏิบัติรวมถึงหลักในการดำเนินชีวิตที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9) ได้พระราชทานให้แก่ชาวไทย โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืน มั่นคง และปลอดภัย ภายใต้สภาวะการเปลี่ยนแปลงที่ซับซ้อนและรวดเร็วของสังคมโลกในกระแสโลกาภิวัตน์ โดยในปัจจุบันปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้กลายเป็นแนวทางหลักสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศโดยระบุในแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปีและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 ขณะเดียวกันหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงยังได้เชื่อมโยงกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ซึ่งเป็นเป้าหมายการพัฒนาขององค์การสหประชาชาติ (United Nations) จำนวน 17 ประการอย่างกลมกลืนเนื่องจากมีเป้าหมายร่วมกันนั้นคือการสร้างการพัฒนาที่สมดุลทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ขณะเดียวกันปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงยังช่วยกำหนดเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างชัดเจนนั้นคือการสร้าง “ความสุข” และ “ประโยชน์สุข” ของสังคมส่วนรวม (Bunnag Ch., and Kamonorat P., 2023)

กล่าวได้ว่าหลักเศรษฐกิจพอเพียงมีลักษณะเป็นแนวคิดแบบองค์รวม (Holistic) ครอบคลุมทั้งมิติทางด้านความคิด ทางด้านเศรษฐกิจ ทางด้านการพัฒนา ทางด้านการเมือง รวมทั้งทางด้านวัฒนธรรมชุมชน (Pengphini T., and Lamom T., 2010) ซึ่งได้ชี้ให้เห็นถึงวิถีชีวิตและแนวปฏิบัติของคนในทุกระดับผ่านแนวคิดการพึ่งพาตนเองเพื่อให้เกิดความพอมีพอกินโดยใช้หลักความพอประมาณ การคำนึงถึงหลักเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ได้อย่างถูกต้องตามขั้นตอนหลักวิชาการและการมีคุณธรรมเป็นหลักสำคัญในการดำเนินชีวิตทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน และในระดับรัฐ (Suwannapa C., 2012) ดังนั้นปัจจุบันเราจึงเห็นการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในหลากหลายมิติไม่ว่าจะเป็นการดำเนินชีวิต การปฏิบัติงานรวมทั้งนำมาใช้ในการบริหารจัดการหน่วยงานทั้งในส่วนภาครัฐและภาคเอกชน ผู้วิจัยในฐานะเป็นผู้ปฏิบัติงานมหาวิทยาลัยราชภัฏ เชียงรายอันเป็นหน่วยงานจัดการศึกษาเพื่อผลิตบัณฑิตให้มีคุณภาพ อีกทั้งยังมีภารกิจในการให้บริการวิชาการแก่สังคมเพื่อยกระดับและพัฒนาท้องถิ่น ผู้วิจัยจึงบูรณาการงานวิจัยนี้กับโครงการยกระดับคุณภาพชีวิตและยกระดับเศรษฐกิจฐานราก ภายใต้ยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่นตามพระราชโองบาย และประโยชน์ต่อพันธกิจของสถาบันรวมถึงเป็นการเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ของอาจารย์ การบูรณาการเพื่อนำมาปรับใช้กับการจัดการเรียนการสอน

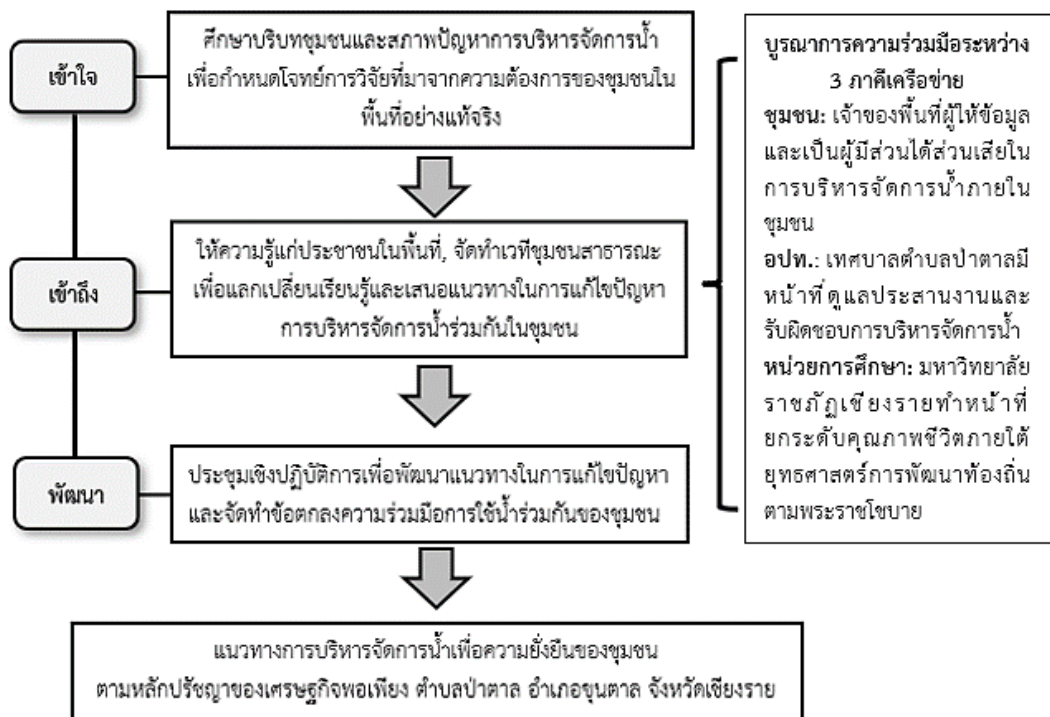
ตำบลป่าตาล อำเภอขุนตาล จังหวัดเชียงราย เป็นพื้นที่สำคัญที่ทางมหาวิทยาลัยราชภัฏ เชียงรายได้ดำเนินการบริการวิชาการและการพัฒนาท้องถิ่น หนึ่งในประเด็นปัญหาสำคัญของพื้นที่ ได้แก่ ปัญหาการบริหารจัดการน้ำของชุมชนอยู่หลากหลายประการไม่ว่าจะเป็น ปัญหาน้ำแล้งซึ่งส่งผลกระทบต่อการขาดแคลนน้ำในการอุปโภคและบริโภค ปัญหาน้ำหลากในช่วงฤดูฝนอันเป็นผลจากการตัดไม้ทำลายป่าส่งผลให้เกิดปัญหาน้ำท่วมโดยเฉพาะในเขตพื้นที่ลุ่ม ปัญหาในเรื่องการจัดการการน้ำประปาชุมชน ปัญหาการขาดความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติงานและระเบียบข้อบังคับในการใช้น้ำของคณะกรรมการบริหารประปาหมู่บ้าน ปัญหาและการปล่อยน้ำเสียจากครัวเรือนลงแหล่งน้ำสาธารณะโดยไม่ผ่านการบำบัด อีกทั้งขาดการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการและการดูแล

รักษาแหล่งน้ำธรรมชาติสิ่งแวดล้อม อาจกล่าวได้ว่า การจัดการน้ำในเขตตำบลป่าตอล อำเภอขุนตาล จังหวัด เชียงราย มีปัญหาในเชิงระบบตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ซึ่งส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ผู้วิจัย จึงมีความสนใจที่จะศึกษาแนวทางในการแก้ไขและพัฒนาการบริหารจัดการน้ำของชุมชนโดยการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอันเป็นแนวทางที่สามารถใช้พัฒนาได้ทั้งในระดับบุคคลและชุมชนมาเป็นแนวทางสร้างการพัฒนาการบริหารจัดการน้ำของชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพและมีความยั่งยืน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาบริบทและสภาพปัญหาในการบริหารจัดการน้ำของชุมชนในเขตพื้นที่ตำบลป่าตอล อำเภอขุนตาล จังหวัดเชียงราย
2. เพื่อพัฒนาแนวทางการบริหารจัดการน้ำของชุมชนภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลป่าตอล อำเภอขุนตาล จังหวัดเชียงราย

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย (Rakngam N., 2024)

การศึกษาแนวทางการบริหารจัดการน้ำเพื่อความยั่งยืนของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลป่าตาล อำเภอขุนตาล จังหวัดเชียงราย ได้กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยผ่านการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและแนวคิดศาสตร์พระราชา (King's Philosophy) อันเป็นแนวคิดในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ผ่านหลักคิดสำคัญคือ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” มาประยุกต์ใช้ในการดำเนินการวิจัย ขณะเดียวกันก็บูรณาการโดยอาศัยความร่วมมือกันระหว่าง 3 ภาคีเครือข่ายสำคัญ ได้แก่ ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยการศึกษา ภายใต้แนวคิดการพัฒนาแบบองค์รวม (Holistic Development) โดยแต่ละส่วนมีองค์ประกอบ ได้แก่ 1) ชุมชน อันเป็นเจ้าของพื้นที่และเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) ในการบริหารจัดการน้ำภายในชุมชน 2) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อันได้แก่ เทศบาลตำบลป่าตาล อำเภอขุนตาล จังหวัดเชียงราย ซึ่งมีอำนาจในการดูแลและจัดทำบริการสาธารณะรวมทั้งประสานงานและรับผิดชอบการบริหารจัดการน้ำในเขตพื้นที่ และ 3) หน่วยการศึกษา ได้แก่ คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ซึ่งทำหน้าที่ในการยกระดับคุณภาพชีวิตภายใต้ยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่นตามพระราชโองบายและนำแนวคิดศาสตร์พระราชาและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ กระบวนการดำเนินการวิจัยดังกล่าวจะนำมาซึ่งแนวทางในการบริหารจัดการน้ำของชุมชนภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลป่าตาล อำเภอขุนตาล จังหวัดเชียงราย อย่างยั่งยืน

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) โดยใช้วิธีปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology Study) ทำการวิเคราะห์เชิงอุปมาน (Inductive) โดยการสังเกตและความเป็นจริงมาสรุปเป็นข้อมูล การพัฒนาโจทย์วิจัยมาจากปัญหาและความต้องการของชุมชนผ่านการสร้างความร่วมมือ (Collaboration) โดยกระบวนการขับเคลื่อนการวิจัยดำเนินการโดยอาศัยความร่วมมือกันระหว่าง 3 ภาคีเครือข่าย ได้แก่ ภาคประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสถาบันการศึกษาในการบูรณาการการทำงานร่วมกันจากองค์ประกอบในการดำเนินการวิจัยดังกล่าว โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant)

ผู้วิจัยทำการกำหนดผู้ให้ข้อมูลหลักโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากบุคคลผู้ที่ได้รับผลกระทบและผู้มีหน้าที่สำคัญในการบริหารจัดการน้ำภายในชุมชนตำบลป่าตาล ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่หนึ่ง ผู้นำที่เป็นทางการและตัวแทนของประชาชนในพื้นที่ และกลุ่มที่สอง ตัวแทนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยสามารถนำเสนอได้ดังนี้

ตารางที่ 1 ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ที่	ผู้ให้ข้อมูลหลัก	จำนวน
1	ผู้นำที่เป็นทางการและตัวแทนของประชาชนในพื้นที่	
	- กำนัน ผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน	4
	- ตัวแทนคณะกรรมการบริหารกิจการประปาหมู่บ้านและประชาชนในพื้นที่	22
3	ตัวแทนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	
	- นายกเทศมนตรี	1
	- รองนายกเทศมนตรี	2
	- สมาชิกสภาเทศบาล	3
	- ปลัดเทศบาล นักวิชาการสาธารณสุขและเจ้าพนักงานสาธารณสุข	3
รวม		35

2. เครื่องมือในการวิจัย

2.1 การพัฒนาเครื่องมือในการวิจัย

โดยผู้วิจัยได้พัฒนาเครื่องมือโดยกำหนดจากวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดของการวิจัย เพื่อให้ครอบคลุมทุกประเด็นที่ต้องการศึกษา รวมถึงนำข้อคำถามให้ผู้เชี่ยวชาญทำการตรวจสอบรวมถึงทำการทดสอบกับผู้ให้ข้อมูลหลักที่อยู่นอกพื้นที่งานวิจัยว่ามีความเข้าใจในตัวคำถามจากนั้นจึงทำการปรับปรุงข้อคำถามให้ถูกต้องมากที่สุด

2.2 เครื่องมือในการวิจัยประกอบด้วย

2.2.1 การสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์เป็นวิธีการหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยได้จัดทำแนวคำถาม (Guideline) เพื่อเป็นแนวทางในการสัมภาษณ์ซึ่งเป็นแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structure Interview) โดยกำหนดผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ (Key-Informants) ซึ่งจะเป็นผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญในการบริหารจัดการน้ำของชุมชน ซึ่งประกอบไปด้วย กลุ่มที่หนึ่ง ผู้นำที่เป็นทางการและตัวแทนของประชาชนในพื้นที่ อันได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน รวมถึงตัวแทนคณะกรรมการบริหารกิจการประปาหมู่บ้านและประชาชนในพื้นที่ กลุ่มที่สอง ตัวแทนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอันประกอบด้วย นายกเทศมนตรี รองนายกเทศมนตรี สมาชิกสภาเทศบาลและข้าราชการในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งประกอบไปด้วย ปลัดเทศบาล นักวิชาการ และเจ้าพนักงานสาธารณสุข

2.2.2 แบบบันทึกสนทนากลุ่ม ซึ่งเป็นรูปแบบที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการสนทนากลุ่มสำหรับการวิเคราะห์ชุมชนโดยอาศัยผู้ให้ข้อมูลหลากหลายในชุมชน ซึ่งมีประเด็นในสนทนาได้แก่ สภาพบริบท ปัญหาและอุปสรรคในการใช้น้ำ บทบาทของหน่วยงานภาครัฐและท้องถิ่นรวมถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการน้ำ โดยมีกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ตัวแทนชาวบ้านในพื้นที่ตำบลป่าตาลทั้ง

14 หมู่บ้าน ซึ่งเป็นสมาชิกผู้ใช้น้ำประกอบไปด้วย ผู้ใหญ่บ้านหรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการบริหารกิจการประปาหมู่บ้าน และตัวแทนชาวบ้านในแต่ละหมู่บ้าน

2.2.3 แบบบันทึกประเด็นข้อตกลงการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำร่วมกันของชุมชน ตำบลป่าตาล เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการจัดทำหลักเกณฑ์ข้อตกลงการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำร่วมกันของชุมชน โดยมีกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านและตัวแทนคณะกรรมการบริหารกิจการประปาหมู่บ้าน

2.2.4 การสังเกตการณ์ ซึ่งเป็นรูปแบบการเก็บข้อมูลเสริมวิธีการอื่น ๆ โดยใช้กระบวนการสังเกต คือ การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) เพื่อทำการสังเกตสภาพบริบทและข้อเท็จจริงอันจะได้ข้อมูลเพิ่มเติมในการศึกษา รวมถึงการสังเกตปฏิบัติการและการมีส่วนร่วมในการจัดประชุมผ่านการเสนอความคิดเห็น ข้อเสนอแนะในกระบวนการต่าง ๆ

3. การเก็บข้อมูล

3.1 การเก็บข้อมูล

การศึกษาค้นคว้าผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลใน 2 แนวทาง คือ แนวทางแรก ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาเอกสารทั้งในส่วนของเอกสารชั้นต้น (Primary Data) ได้แก่ เอกสาร ข้อมูลสถิติ รายงานของหน่วยงานภาครัฐทั้งในระดับภูมิภาคและส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการน้ำ และเอกสารชั้นรอง (Secondary Data) ได้แก่ วารสาร หนังสือ หรือรายงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำภายในชุมชน แนวทางที่สอง ทำการรวบรวมข้อมูลจากการสนทนาโดยเป็นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกและการสนทนากลุ่ม และทำการรวบรวมรายละเอียดด้วยการจดบันทึกเพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา รวมถึงทำการสังเกตการณ์ผ่านการลงสนามวิจัยด้วยตนเอง

3.2 การตรวจสอบข้อมูล

ผู้วิจัยมีกระบวนการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลได้อาศัยเทคนิคต่าง ๆ ได้แก่ 1) การตรวจสอบข้อมูลจากการสัมภาษณ์โดยใช้มุมมองที่หลากหลาย (Triangulation) ผ่านการตรวจสอบข้อมูลจากจุดยืนที่ต่างกัน สถานที่สำหรับการสัมภาษณ์ต่างกัน จากแหล่งข้อมูลที่ต่างกัน การให้คนในผู้ให้ข้อมูลที่แตกต่างกัน และ 2) การตรวจสอบข้อมูลจากทฤษฎีที่มีความหลากหลายซึ่งประกอบไปด้วยแนวคิดการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำโดยใช้หลักธรรมาภิบาล แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารทรัพยากรน้ำ และแนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ว่าแนวคิดดังกล่าวนี้เป็นไปในทิศทางเดียวกันหรือไม่หากได้ข้อค้นพบที่เหมือนกันแสดงว่าข้อมูลที่ได้มามีความถูกต้อง

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

งานวิจัยเรื่องนี้ได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลแบบอุปมาน (Inductive) โดยเป็นการค้นคว้าหาความรู้หรือข้อมูลหรือข้อเท็จจริงย่อย ๆ แล้วจำแนกตามลักษณะและหาความสัมพันธ์ของข้อเท็จจริงตามลักษณะต่าง ๆ จากนั้นจึงแปลความหมายและสรุปผล นอกจากนี้ยังทำการตีความเพื่อจัดกลุ่มข้อมูล (Grouping) คือ การนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาทำการแบ่งกลุ่มเพื่อให้สะดวกต่อการลำดับเหตุการณ์และนำไปสู่การวิเคราะห์และการตีความ

เช่น การแบ่งกลุ่มข้อมูลโดยอาศัยพื้นฐานในทางการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ หรือทางสังคมและวัฒนธรรม การตีความในเชิงเหตุและผลในลักษณะของการจำแนกข้อมูลหรือแบ่งช่วงในการวิเคราะห์ตามลำดับเวลา โดยผู้วิจัยทำการศึกษาถึงเหตุและผลของปัญหาและอุปสรรครวมถึงแนวทางในการบริหารจัดการน้ำภายในชุมชน

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาแนวทางการบริหารจัดการน้ำเพื่อความยั่งยืนของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลป่าตาล อำเภอขุนตาล จังหวัดเชียงราย ผู้วิจัยได้นำมโนทัศน์แนวคิดศาสตร์พระราชา (King's Philosophy) มาปรับใช้ในการบริหารจัดการผ่านหลักคิดสำคัญคือ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” อันเป็นหลักสำคัญในการทรงงานมาประยุกต์ใช้ในการกำหนดกระบวนการศึกษา โดยการ “เข้าใจ” หมายถึง การลงพื้นที่เพื่อทำการศึกษาสภาพบริบทและสภาพปัญหาของชุมชนเพื่อกำหนดโจทย์การวิจัยที่มาจากความต้องการของชาวบ้านในพื้นที่ ผ่านความร่วมมือและการสนับสนุนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อทำการ “เข้าถึง” และพัฒนาโจทย์การวิจัยอย่างมีส่วนร่วมและในท้ายที่สุดเพื่อสร้างกระบวนการ “การพัฒนา” คือ กลไกในการพัฒนาแนวทางการบริหารจัดการน้ำของชุมชนในเขตพื้นที่ตำบลป่าตาล โดยสามารถนำเสนอผลการศึกษาดังนี้

1. สภาพปัญหาในการบริหารจัดการน้ำของชุมชนในเขตพื้นที่ตำบลป่าตาล อำเภอขุนตาล จังหวัดเชียงราย ผลการศึกษาพบว่า พื้นที่ตำบลป่าตาลมีปัญหาในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในชุมชน ได้แก่ 1) ปัญหาน้ำแล้งและน้ำท่วมฉับพลันซึ่งมีสาเหตุสำคัญจากพื้นที่ต้นน้ำเสื่อมโทรมอันเป็นผลจากการบุกรุกตัดไม้ทำลายป่า เผาป่า เผ้วถางเพื่อทำไร่เลื่อนลอย ส่งผลให้ผืนดินเสื่อมคุณภาพไม่สามารถเก็บสะสมน้ำนำมาซึ่งความแห้งแล้งและส่งผลกระทบต่อความขัดแย้งในการแย่งน้ำระหว่างชุมชนตอนบนและชุมชนตอนล่างโดยเฉพาะในช่วงเดือนมีนาคม – พฤษภาคมของทุกปี ในขณะที่เมื่อถึงฤดูฝนผืนดินก็ไม่สามารถกักเก็บและชะลอน้ำนำมาซึ่งปัญหาน้ำท่วมฉับพลันและการพังทลายของหน้าดินอันส่งผลกระทบต่อ การดำเนินชีวิตของคนในชุมชน 2) ปัญหาด้านการบริหารจัดการน้ำภายในชุมชนไม่ว่าจะเป็นปัญหาการบริหารจัดการประปาหมู่บ้านที่คณะกรรมการบริหารกิจการประปาหมู่บ้านขาดความรู้ความเข้าใจในระบบประปาหมู่บ้านอย่างเพียงพอ ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของระบบการติดตั้งและการทำงานของประปาหมู่บ้าน ขาดความกระตือรือร้นในการแก้ไขปัญหาอย่างรวดเร็ว ปัญหาการทิ้งน้ำเสียและสิ่งปฏิกูลลงในคูคลองและแหล่งน้ำสาธารณะอันเกิดจากกิจกรรมการใช้น้ำต่าง ๆ ในบ้านเรือน เช่น การอาบน้ำ การประกอบอาหาร การซักล้าง ซึ่งส่งผลกระทบต่อสุขอนามัยและระบบนิเวศทางน้ำ นอกจากนี้ปัญหาการขาดจิตสำนึกและขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการน้ำก็ถือเป็นปัญหาที่สำคัญและส่งผลกระทบต่อสำคัญในการบริหารจัดการน้ำภายในชุมชน

สภาพปัญหาดังกล่าวเป็นปัญหาในเชิงระบบและไม่สามารถดำเนินการแก้ไขแต่เพียงภาครัฐหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ฝ่ายเดียวเท่านั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ทุกภาคส่วนของสังคมโดยเฉพาะชาวบ้านในชุมชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการอีกทั้งต้องมีจิตสำนึกและรู้ถึงคุณค่าของทรัพยากรน้ำ ใช้น้ำอย่างพอประมาณและมีเหตุผล สร้างความสมดุลทั้งปริมาณและคุณภาพ ขณะเดียวกันก็

บูรณาการจากหน่วยงานและภาคส่วนอื่นมาร่วมแก้ไขปัญหารัฐ องค์กรปกครองท้องถิ่น และสถาบันการศึกษา จึงจะสามารถบริหารจัดการน้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

2. แนวทางการบริหารจัดการน้ำของชุมชนภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลป่าตาล อำเภอขุนตาล จังหวัดเชียงราย ผลการศึกษาพบว่า แนวทางการบริหารจัดการน้ำของชุมชนภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ การสร้างความรู้ความเข้าใจและสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์และการบริหารจัดการน้ำในชุมชนแก่ประชาชน รวมทั้งสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนโดยกำหนดให้ปัญหาการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชนเป็นประเด็นสาธารณะ (Public Issue) ผ่านการจัดทำเวทีประชาคมเพื่อให้ชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้สะท้อนสถานการณ์ปัญหา ทำความเข้าใจและหาทางออกร่วมกันโดยมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมบูรณาการ

ภาพที่ 2 กระบวนการให้ความรู้และจัดทำเวทีชุมชนเพื่อทำการพูดคุยในพื้นที่สาธารณะ (Public Sphere) ในการบริหารทรัพยากรน้ำร่วมกันของชุมชน

ผลจากการจัดเวทีสาธารณะที่ประชุมมีมติในการจัดทำ “ข้อตกลงความร่วมมือการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำร่วมกันของชุมชนตำบลป่าตาล อำเภอขุนตาล จังหวัดเชียงราย พ.ศ. 2566” ซึ่งมีลักษณะเป็นกติกาหรือกฎเพื่อเป็นกรอบการดำเนินการและแนวปฏิบัติในการจัดการน้ำร่วมกันของชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ โดยผู้วิจัยได้ทำการประชุมเชิงปฏิบัติการในครั้งนี้จัดทำในรูปแบบสนทนากลุ่ม (Focus Group) โดยแต่ละกลุ่มทำการเสนอประเด็นที่ควรจัดทำเป็นระเบียบหรือข้อตกลงการจัดการทรัพยากรน้ำร่วมกันของชุมชนโดยครอบคลุมทั้ง 3 ระดับ ได้แก่ ระดับต้นน้ำ อันได้แก่ ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้เพื่อให้ปริมาณน้ำเพียงพอต่อการใช้งาน ระดับกลางน้ำคือเรื่องการจัดการน้ำที่มีอยู่อย่างรู้คุณค่าและให้เกิดประโยชน์มากที่สุด เช่น การกักเก็บน้ำ การประหยัดและรู้คุณค่าการใช้น้ำ และระดับปลายน้ำซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับการจัดการน้ำเสียน้ำทิ้งให้เหมาะสมและไม่เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

ภาพที่ 3 การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการจัดทำหลักเกณฑ์ข้อตกลงการบริหารทรัพยากรน้ำร่วมกันของชุมชน

และเมื่อแต่ละกลุ่มได้ทำการเสนอประเด็นเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยจึงได้ทำการเรียงลำดับค่าเฉลี่ยของประเด็นที่แต่ละกลุ่มเสนอมาเพื่อแสดงความสำคัญของข้อตกลงและนำเสนอให้ที่ประชุมรับทราบร่วมกันโดยผลจากการร่วมประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของทุกภาคส่วนในชุมชนจึงได้แนวทางในข้อตกลงดังนี้

ตารางที่ 2 แสดงสรุปประเด็นข้อตกลงการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำร่วมกันของชุมชนตำบลป่าตาล

ข้อ	ประเด็นข้อตกลงร่วมกัน	ค่าเฉลี่ย
1	ร่วมกันอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ ป่าต้นน้ำในพื้นที่ป่าชุมชน	4.68
2	สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้แก่ประชาชนและเยาวชนในพื้นที่	4.55
3	ทุกชุมชนต้องมีการจัดทำข้อตกลง กฎระเบียบ การใช้น้ำภายในชุมชน	4.55
4	ไม่ทิ้งขยะมูลฝอย และสิ่งปฏิกูลลงในลำน้ำ ลำห้วย หรือแหล่งน้ำสาธารณะ หากฝ่าฝืนให้ผู้ใหญ่บ้าน รายงานต่อทางเทศบาล หากฝ่าฝืนปรับตามข้อตกลง	4.55
5	ร่วมกันรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างประหยัดและรู้คุณค่า	4.50
6	การสร้างฝายชะลอน้ำเพื่อการอนุรักษ์และสร้างความชุ่มชื้นให้กับต้นน้ำ	4.45
7	ประชาชนทุกคนร่วมกันประหยัดน้ำทั้งการใช้น้ำเพื่อการอุปโภคหรือบริโภค	4.41
8	เลิกหรือลดการใช้สารเคมีในการทำการเกษตรและการทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่กระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ และก่อให้เกิดมลภาวะต่อสิ่งแวดล้อม	4.41
9	จัดตั้งคณะกรรมการบริหารจัดการประปาหมู่บ้านเพื่อการบริโภคอย่างมีประสิทธิภาพ	4.41
10	ให้ความร่วมมือและจัดทำธนาคารน้ำใต้ดินเพื่อแก้ไขปัญหาภัยแล้งและบรรเทาปัญหาน้ำท่วมขังในชุมชน	4.36
11	มีการขุดลอกแหล่งน้ำสาธารณะ ดูแลสระน้ำที่มีอยู่ให้กักเก็บน้ำได้ตลอดปี	4.36
12	จัดตั้งคณะกรรมการและสร้างแกนในการรณรงค์การใช้น้ำอย่างมีคุณค่า	4.27
13	ระบบการตรวจสอบและการรายงานผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับการจัดการน้ำ	4.18
14	ติดตั้งบ่อดักไขมันบำบัดน้ำเสียในอาคารหากมีการกระทำผิดจะรายงานผู้ใหญ่บ้านทุกครั้งที่มีการกระทำ ความผิดเทศบัญญัติเรื่องการติดตั้งบ่อดักไขมันบำบัดน้ำเสียในอาคาร	4.18
15	เทศบาลมีการจัดการให้ความรู้ในการใช้ทรัพยากรน้ำอย่างต่อเนื่อง	4.14

ภายหลังการจัดเรียงประเด็นและข้อเสนอแนะที่ได้จากการประชุมเชิงปฏิบัติการ ผู้วิจัยจึงได้นำผลจากการนำเสนอพัฒนาเป็น “ร่างบันทึกข้อตกลงการบริหารทรัพยากรน้ำร่วมกันของชุมชนตำบลปาดาล” และทำการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนทั้ง 14 หมู่บ้าน ขณะเดียวกันก็ร่วมจัดทำประชาคมติเพื่อสร้างการรับรู้และการยอมรับร่วมกันโดยมีนายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลปาดาลและผู้ใหญ่บ้านทั้ง 14 หมู่บ้านร่วมลงนามในบันทึกข้อตกลงความร่วมมือการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำร่วมกันของชุมชนตำบลปาดาล อำเภอขุนตาล จังหวัดเชียงราย พ.ศ. 2566

จะเห็นได้ว่า บันทึกข้อตกลงฯ ดังกล่าวแม้จะไม่มีสภาพบังคับผูกพันกับกฎหมาย เทศบัญญัติ หรือมีบทลงโทษที่รุนแรงในการบังคับใช้ให้ปฏิบัติ แต่เปรียบเสมือนเป็น “สัญญาใจของคนในชุมชนร่วมกัน” ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนตั้งแต่การทำความเข้าใจในสาเหตุของปัญหา พัฒนาแนวทางแก้ไข รวมถึงการปฏิบัติและติดตามและประเมินผล นำมาซึ่งการเชื่อมโยงระหว่างครอบครัวและชุมชนในการสร้างความรู้รักสามัคคีแบ่งปันความรับผิดชอบต่อสังคม อันเป็นการสร้างความเข้มแข็งและส่งเสริมให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองตามแนวทางหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำร่วมกันของชุมชนอย่างยั่งยืน ขณะเดียวกันก็เสริมสร้างความเข้มแข็งและความเป็นอยู่ที่พอเพียงให้กับชุมชน

ภาพที่ 4 การประชาสัมพันธ์และจัดทำประชาคมติบันทึกข้อตกลงความร่วมมือการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำร่วมกันของชุมชนตำบลปาดาล อำเภอขุนตาล จังหวัดเชียงราย

อภิปรายผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่องนี้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของน้ำซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญของการดำรงชีวิตของผู้คน และการประกอบอาชีพโดยเฉพาะทางด้านเกษตรกรรมอันเป็นอาชีพหลักของประชาชนชาวไทย อย่างไรก็ตามในระยะเวลาหลายสิบปีที่ผ่านมาประเทศไทยได้เผชิญปัญหาเกี่ยวกับน้ำอย่างต่อเนื่อง อาทิเช่น สถานการณ์ภัยแล้ง ปัญหาอุทกภัย ปัญหาแหล่งน้ำเสื่อมโทรมและปนเปื้อนสารพิษ วิกฤตน้ำดังกล่าวได้สร้างความเสียหายทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการดำรงวิถีชีวิตของประชาชนเป็นอย่างมากและทวีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ทุกปี (The Freshwater situation in the world and Thailand, 2023) โดยมีสาเหตุจากปัจจัยหลากหลายประการร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การตัดไม้ทำลายป่าอันส่งผลให้พื้นที่ป่าต้นน้ำลดลง ความต้องการในการใช้น้ำที่เพิ่มมากขึ้น และที่สำคัญคือปัญหาการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำที่มีอยู่อย่างจำกัด ให้มีประสิทธิภาพสูงสุดทั้งปริมาณและคุณภาพ จากประเด็นปัญหาดังกล่าวภาครัฐได้ให้ความสำคัญและแก้ไขปัญหาโดยตลอดไม่ว่าจะเป็นการจัดทำพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561 แผนแม่บทการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ 20 ปี (พ.ศ. 2561 - 2570) ซึ่งมีเป้าหมายสำคัญคือบูรณาการการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำให้มีความมีประสิทธิภาพและยั่งยืน (Office of the National Water Resources, 2022) แต่อย่างไรก็ตามการขับเคลื่อนแนวทางแก้ไขปัญหาการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำดังกล่าวจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือและการมีส่วนร่วมจากชุมชนเป็นสำคัญจึงจะสามารถขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาการบริหารจัดการน้ำได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

ตำบลปาดาล อำเภอขุนตาล จังหวัดเชียงรายก็เป็นหนึ่งในพื้นที่ประสบปัญหาในการบริหารจัดการน้ำ เดกเช่นเดียวกันดังนั้นการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำให้มีความมีประสิทธิภาพทั้งปริมาณและคุณภาพอย่างสอดคล้องกันจำต้องอาศัยกลไกการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายโดยเฉพาะชาวบ้านในพื้นที่ ซึ่งเป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียจำเป็นต้องเข้ามามีส่วนร่วมทั้งกระบวนการจึงจะสามารถแก้ไขปัญหาและสร้างการพัฒนาในพื้นที่ได้อย่างแท้จริงอันเป็นไปตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่มุ่งให้เกิดการพัฒนาที่สมดุล ควบคู่กับแนวคิด “การพัฒนาแบบองค์รวม” (Holistic Development) ที่ยึดคนและผลประโยชน์ของประชาชนในชุมชนเป็นตัวตั้งผ่านการเชื่อมโยงทุกมิติของการพัฒนา

งานวิจัยเรื่องนี้ได้ใช้กระบวนการพัฒนาภายใต้แนวคิดศาสตร์พระราชและหลักเศรษฐกิจพอเพียงคือการสร้างกระบวนการเรียนรู้และสร้างความเข้าใจในสาเหตุของปัญหาและหาแนวทางแก้ไขปัญหาด้วยตนเองของชุมชนร่วมกัน โดยให้เกิดการ “ระเบิดจากข้างใน” ซึ่งเป็นหนึ่งในหลักทรงงานของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ซึ่งมีเป้าหมายในการมุ่งพัฒนาเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้คน ครอบครัว และชุมชนให้มีความพร้อมรับต่อการพัฒนา (Principles of work of His Majesty King Rama IX, 2023) กระบวนการดังกล่าวจะสร้างแรงผลักดันจากภายในโดยส่งเสริมให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเอง ขณะเดียวกันก็เชื่อมโยงระหว่างครอบครัว ชุมชนสร้างความรู้รักสามัคคี ในการแบ่งปันความรับผิดชอบต่อสังคม อันเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนได้อย่างแท้จริง ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดการระเบิดจากข้างในที่เกิดขึ้นมาจากความตระหนักในตนเอง ย่อมมีความเข้มแข็งสูงที่จะใส่ใจในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยความจริงจัง แน่วแน่ ในการแก้ไขปัญหาและหาคำตอบ โดยประกอบไปด้วยหลัก 3 กล้า ได้แก่ กล้าเผชิญหน้า กล้าประเมินวิธีปฏิบัติ

และกล้าลงมือปฏิบัติด้วยความรับผิดชอบ (Ganyaviriya C., 2022) นอกจากนี้ผู้วิจัยได้บูรณาการงานวิจัยผ่านการสร้างความร่วมมือกันระหว่าง 3 ภาคีเครือข่าย ได้แก่ ภาคประชาสังคม อันได้แก่ ชุมชนตำบลป่าตาล องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ เทศบาลตำบลป่าตาล และสถาบันการศึกษา ได้แก่ มหาวิทยาลัยราชภัฏ เชียงราย โดยร่วมกันคิดร่วมกันทำงานโดยมีชุมชนเป็นศูนย์กลาง เพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงข้อมูลและองค์ความรู้ ร่วมกันในการสร้างรูปแบบและกระบวนการที่เอื้อต่อการพัฒนาแนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในเขตพื้นที่ ตำบลป่าตาลอย่างแท้จริง “ข้อตกลงการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำร่วมกันของชุมชนตำบลป่าตาล” จากการดำเนินการวิจัยครั้งนี้จะเป็นแนวทางในการปฏิบัติและรณรงค์ให้ประชาชนในชุมชนตำบลป่าตาลจัดการ ทรัพยากรน้ำอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเห็นควรให้ชาวบ้านในพื้นที่ที่ต้องเข้าไปมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการโดยมี หน่วยงานภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องให้การสนับสนุน

“ข้อตกลงการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำร่วมกันของชุมชนตำบลป่าตาล” จึงเป็นแนวทางหลักใน การแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรน้ำในชุมชนตำบลป่าตาล นำมาซึ่งการสร้างสิทธิการรับผิดชอบร่วมกัน ตลอดจนสร้างจิตสำนึก ความรู้และความเข้าใจในการจัดการทรัพยากรน้ำให้เกิดประโยชน์สูงสุดครอบคลุมทั้ง 3 ระดับ ได้แก่ ระดับต้นน้ำ ซึ่งประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้เพื่อให้ปริมาณน้ำเพียงพอต่อ การใช้งาน ระดับกลางน้ำคือ การจัดการน้ำที่มีอยู่อย่างรู้คุณค่าและให้เกิดประโยชน์มากที่สุด และระดับปลายน้ำ ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับการจัดการน้ำเสียน้ำทิ้งให้เหมาะสมไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมของชุมชน ดังนั้น การจัดทำข้อตกลงในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำร่วมกันของชุมชนตำบลป่าตาล จึงเป็นข้อกำหนด กติกาและ แบบแผนในการปฏิบัติที่เกิดจากความเห็นพ้องต้องตรงกันของสมาชิกในชุมชนอย่างเป็นรูปธรรมซึ่งมีลักษณะที่ ชุมชนจัดสร้างขึ้นมาเอง ใช้เองและมีความเหมาะสมกับบริบทพื้นที่ของตนเอง แม้จะมีได้มีสภาพบังคับ เฉกเช่นเดียวกับกฎหมาย แต่ก็เปรียบเสมือนเป็นสัญญาใจที่เกิดจากการตกลงและยินยอมของชุมชนที่ต่างมี เป้าหมายร่วมกันเพื่อแก้ไขปัญหาการจัดการน้ำและนำมาซึ่งการสร้างประโยชน์สุขร่วมกันของชุมชนอย่างแท้จริง การจัดทำข้อตกลงการใช้ร่วมกันของชุมชนตำบลป่าตาลจึงมิได้มีประโยชน์เพียงแค่สร้างกรอบและแนวทางใน การแก้ไขปัญหาการจัดการน้ำร่วมกันของชุมชนเพียงเท่านั้น แต่เป็นกระบวนการพัฒนาแบบองค์รวมที่สร้าง การเรียนรู้และกระตุ้นให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน อันส่งผลให้เกิดความศรัทธาในตัวเอง (Self-reliance) ที่ยอมรับและนับถือผู้คนในชุมชนว่ามีความรู้ มีศักยภาพสามารถพึ่งพาตนเองได้ อันส่งผลต่อ ความเชื่อมั่นในตนเอง (Self-confidence) ว่าชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาและสร้างการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทาง ที่ดีขึ้นได้ด้วยตนเอง และนำมาซึ่งการสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของ (Sense of belonging) ที่เชื่อว่าตนเองเป็น ส่วนหนึ่งของทั้งปัญหาและทางออก ส่งผลต่อความรู้สึกรับผิดชอบต่อปัญหาสาธารณะและพร้อมแก้ปัญหาหรือสร้าง การเปลี่ยนแปลงโดยมีผลตอบแทนคือคุณค่าของคุณภาพชีวิตที่อยู่บนพื้นฐานของการเกื้อกูลและความเสมอภาคกัน (Phuchinaphan P., 2020) ขณะที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งในส่วนภูมิภาค ส่วนท้องถิ่นรวมถึงภาคเอกชนและ ภาคการศึกษาได้เข้าร่วมทำการขับเคลื่อนและบูรณาการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ กระบวนการดังกล่าวจึงเป็น การเชื่อมโยงระหว่างครอบครัว ชุมชน และภาครัฐในการสร้างความรู้สึกสามัคคีแบ่งปันความรับผิดชอบต่อสังคม

ตามแนวทางหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อันเป็นการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนที่ยั่งยืนและพัฒนาศักยภาพ ให้กลายเป็นชุมชนต้นแบบในสร้างเครือข่ายเพื่อขยายผลไปยังชุมชนอื่น ๆ ต่อไป

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาแนวทางการบริหารจัดการน้ำเพื่อความยั่งยืนของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลป่าตาล อำเภอขุนตาล จังหวัดเชียงราย มีข้อเสนอแนะดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. เทศบาลตำบลป่าตาลควรทำการประชาสัมพันธ์ข้อตกลงการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำร่วมกันของชุมชนตำบลป่าตาลให้ทั่วถึงในทุกพื้นที่เพื่อสร้างความเข้าใจให้แก่ประชาชนและนำไปสู่การบังคับใช้ร่วมกันของชุมชน

2. ภายหลังจากได้ดำเนินการปฏิบัติตามข้อตกลงการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำร่วมกันของชุมชนตำบลป่าตาลในระยะเวลาหนึ่งแล้ว ควรเปิดโอกาสให้ประชาชนในฐานะผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลอย่างเป็นระยะในลักษณะทำไป เรียนรู้ไป เพื่อให้เหมาะสมและเป็นไปตามความต้องการของชาวบ้านในพื้นที่รวมทั้งบริบทที่มีการเปลี่ยนแปลง

3. เทศบาลตำบลป่าตาลสามารถนำข้อตกลงการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำร่วมกันของชุมชนตำบลป่าตาลพัฒนาไปสู่การจัดทำเทศบัญญัติเพื่อให้มีผลเป็นรูปธรรมและยกระดับการรับรู้และการปฏิบัติของประชาชนในพื้นที่อย่างเป็นทางการ

ข้อเสนอแนะเชิงวิจัยและพัฒนา

1. ควรดำเนินการวิจัยในประเด็นอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชุมชน โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงพื้นที่ (Area – Based Approach) เนื่องจากเป็นการนำปัญหาและความต้องการของชุมชนเป็นพื้นฐาน ดังนั้นจึงสามารถแก้ไข ปัญหาและตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนได้อย่างแท้จริง

2. ควรดำเนินการวิจัยการบริหารจัดการน้ำเพื่อความยั่งยืนของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในเขตพื้นที่อื่น ๆ เนื่องจากปัญหาการบริหารน้ำเป็นปัญหาในเชิงระบบที่ไม่สามารถดำเนินการให้แล้วเสร็จแต่เพียงชุมชนเดียว แต่จำเป็นต้องขยายประเด็นการศึกษาไปยังพื้นที่อื่น ๆ เพื่อสร้างเครือข่ายและความร่วมมือทั้งในระดับชุมชนและในระดับประเทศอันจะนำมาสู่การแก้ไขปัญหาการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- Bunnag Ch., Kamonoratep P. (2023). **The relationship between the Sufficiency Economy Philosophy (SEP) and the Sustainable Development Goals (SDGs)**. Retrieved on 8 February 2023, from <https://www.sdgmove.com/2019/09/27/sep-and-sdgs/>. (In Thai)
- Kanyawiriya C. (2022). Inside-Out Blasting : An Analytic, Appreciative and Applicative Study. *Dhamma Studies Research Journal. Dhamma Studies Research Center Wat Awut Wiksitaram School*, 5(2), 250-256. (In Thai)
- Office of the National Water Resources. (2022). **National Water Resources Office Strategy (2018 - 2027)**. (In Thai)
- Pengphinij T., Lamom T. (2010). Development of a model for driving the Sufficiency Economy Philosophy. of the network of local scholars and multilateral organizations in the Northeast. *Journal for community development (Humanities and Social Sciences)*, 4(1), 79-91. (In Thai)
- Phuchinaphan P. (2020). **Sense of Belonging : Citizenship and Otherness**. Under the strategic target plan (Spearhead) in the social aspect, the Thai People's Plan is supported by the National Research Council of Thailand (NRCT). (In Thai)
- Principles of work of His Majesty King Rama IX. **Principle of explosion from within Create motivation from within and encourage self-reliance**. Retrieved on 7 June 2023. Retrieved from <http://www.tsdf.nida.ac.th/th/philosophy/work-tactic-m/detail-m.aspx?d=2>. (In Thai)
- Suwannapa C. (2012). **Application of the Sufficiency Economy Philosophy in Personnel Management**. Mahachulalongkornrajavidyalaya University Northern Campus Group. Mahachulalongkornrajavidyalaya University Phrae Campus. (In Thai)
- The freshwater situation in the world and Thailand**. Retrieved February 10, 2023, from https://www.wwf.or.th/what_we_do/wetlands_and_production_landscape/freshwater. (In Thai)